

NÁVRH REFORMY OPATROVNICTVÍ (SYSTÉMU UPLATŇOVÁNÍ ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM OSOB S POSTIŽENÍM)

I. OBECNÉ ZÁSADY – VÝCHODISKA

1. O každém opatření směřujícím k uplatňování způsobilosti k právním úkonům by mělo být rozhodnuto jen v případě, že je to v zájmu osoby, o jejíž způsobilost jde.
2. Úplné zbavení způsobilosti k právním úkonům by nemělo být možné.
3. Měly by být vytvořeny alternativy k omezení způsobilosti k právním úkonům, které by bylo možno využívat v případech, kdy i omezení způsobilosti k právním úkonům by představovalo příliš závažný a ne zcela nezbytný zásah do práv osoby, které se opatření týká. Uplatňovat by se mělo vždy opatření nejmírnější, a to v co nejmenším (pouze nezbytném) rozsahu (zásada subsidiarity).
4. Opatření k uplatňování způsobilosti by mělo trvat jen po nezbytně nutnou dobu. Měl by proto existovat pravidelný přezkum trvání podmínek pro existenci takového opatření soudem a současně právo osoby, o kterou se jedná, iniciovat takové soudní řízení.
5. Zákon by měl stanovit kritéria pro výběr opatrovníka, týkající se např. jeho vztahu k opatrovanci, schopnosti naplňovat jeho potřeby a asistovat s uplatňováním jeho způsobilosti právním úkonům, odborné kvalifikace opatrovníka ve vztahu k potřebám opatrovance).
6. Zákon by měl upravit postavení opatrovníka a systém efektivní kontroly jeho jednání.
7. Zákon by měl posílit procesní postavení osoby, o kterou se jedná, v řízení o způsobilosti k právním úkonům, především právo být slyšen a právo na efektivní právní zastoupení.

II. PODMÍNKY OMEZENÍ ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM

8. O omezení způsobilosti k právním úkonům by mělo být možné jen pokud je to nutné k ochraně zájmů osoby, o kterou se jedná. Chráněný zájem by měla představovat konkrétně specifikovaná újma, která by osobě jinak hrozila.
9. Soud by mohl omezit způsobilost osoby, jestliže v důsledku duševní nemoci, mentálního postižení nebo závislosti není schopná si spravovat své záležitosti a rozhodovat se sama nebo s pomocí/asistencí (ať už se jedná o institucionalizované formy pomoci, například podporované rozhodování, opatrovnictví bez omezení způsobilosti, poskytování sociálních služeb, tak neformální pomoc, například rodiny, přítel, občanského sdružení, apod.). Důvodem pro omezení způsobilosti nesmí být pouze fakt, že osoba má problémy s komunikací.

10. K omezení způsobilosti nemůže dojít, pokud je osoba schopna se rozhodovat a spravovat si své záležitosti (v dané oblasti) sama nebo s podporou/asistencí (podporované rozhodování), pokud svou vůli projevila formou předběžného právního prohlášení nebo pokud by stačilo ustanovit jí opatrovníka bez omezení způsobilosti.

III. ROZSAH/OBSAH OMEZENÍ ZPŮSOBILOSTI

11. Rozsah omezení způsobilosti k právním úkonům by měl vždy být co nejmenší a jen v oblastech, ve kterých je to nezbytné, či pro úkony, pro které je to nezbytné. Nezbytnost musí být v soudním řízení jednoznačně prokázána. Omezení způsobilosti by nemělo být možné pro oblasti/úkony, ve kterých postačí uplatnění alternativních opatření (podporované rozhodování, předběžná právní prohlášení, opatrovnictví bez omezení způsobilosti).
12. Rozsah omezení by vždy měl vycházet z individuálního posouzení a měl odpovídat konkrétním schopnostem a aktuální situaci dané osoby.
13. Rozsah omezení by vždy měl být definován co nejkonkrétněji a pozitivně, tj. v soudním rozhodnutí by měly být vyjmenovány oblasti, ve kterých je způsobilost omezena (a jak), nikoliv oblasti, ve kterých způsobilost omezena není.
14. Omezení způsobilosti by nemělo být vůbec možné v následujících oblastech:
- a. pouze v procesní oblasti
 - b. výkon volebního práva
 - c. některé úkony podle zákona o rodině (uzavření sňatku a žádost o rozvod, prohlášení o otcovství, určení a změna jména dítěte, svolení k adopci vlastního dítěte, výkon rodičovských práv).
 - d. testamentární způsobilost
15. Omezení způsobilosti by nemělo být možné, ale opatrovník by mohl být ustanoven v následujících oblastech:
- a. právní úkony vztahující se k pracovním vztahům a k zaměstnání
 - b. sociální zabezpečení, žádost o přiznání dávek pomoci v hmotné nouzi a státní sociální podpory
 - c. umístění v ústavu sociální péče
 - d. právní úkony týkající se zdravotních služeb
 - e. rozhodnutí o ubytování

IV. TRVÁNÍ OMEZENÍ ZPŮSOBILOSTI

16. Trvání omezení způsobilosti by mělo být vymezeno „ad hoc“ (k vyřešení konkrétní záležitosti) nebo po dobu vymezenou soudem, nejdéle však tři roky.
17. A. Omezení způsobilosti na dobu neurčitou by nemělo být možné.
17. B. Omezení způsobilosti na dobu neurčitou by mělo být možné pouze za předpokladu, že bude existovat pravidelný přezkum podmínek pro omezení soudem, nejpozději

jednou za tři roky. Pokud soud ve stanovené lhůtě nerozhodne, má se za to, že osoba nabyla způsobilosti v plném rozsahu.

18. Soud by měl mít povinnost způsobilost navrátit či zúžit rozsah omezení i před uplynutím účinnosti rozhodnutí o zbavení, změnil-li se okolnosti, a to i bez návrhu. (Naopak rozhodnutí o omezení, či rozšíření rozsahu omezení by mohlo být vydáno jenom v řízení na základě návrhu.)
19. Osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům byla omezena, by měla mít právo podat návrh na navrácení způsobilosti nebo změnu rozsahu omezení. Toto právo by nemělo být omezeno a soud by měl řízení vždy zahájit. Pokud soud dospěje k závěru, že návrh není odůvodněn žádnými novými skutečnostmi, může řízení zastavit. Totéž by mělo platit i pro návrh týkající se ustanovení opatrovníka.

V. USTANOVENÍ A JEDNÁNÍ OPATROVNÍKA

20. Při výběru opatrovníka by soud měl přihlížet ke vzájemnému vztahu opatrovance a opatrovníka, odborné kvalifikaci a schopnostem opatrovníka ve vztahu k potřebám opatrovance a k přání a podnětům opatrovance, popřípadě osob jemu blízkých.
21. Opatrovníkem nemůže být ustanovena osoba, jejíž zájmy jsou ve střetu se zájmy opatrovance, nebo u níž je možné, že k takovému střetu dojde.
22. Soud by měl mít možnost stanovit jedné osobě i více opatrovníků. V takovém případě by soud stanovil, zda jednájí všichni společně, každý samostatně nebo zda je každý ustanoven pro jinou oblast.
23. Opatrovanec by měl být způsobilý samostatně jednat ve všech oblastech, ve kterých jeho způsobilost nebyla výslovně omezena soudem.
24. Opatrovník by měl být oprávněn činit právní úkony, ke kterým je na základě rozhodnutí soudu oprávněn, jenom společně s osobou opatrovanou.
25. Osoba omezená ve způsobilosti k právním úkonům nemůže dát opatrovníkovi obecný souhlas jednat jejím jménem a na její účet.
26. Opatrovník by měl mít povinnost při každém rozhodování vyslechnout opatrovance, jeho názory, vůli a přání. Pokud není možné postupovat podle přání opatrovance, měl by se opatrovník řídit dříve vyslovenými přáními opatrovance. Pokud to není možné, měl by se opatrovník řídit přesvědčením a vyznáním opatrovance pokud opatrovník nezná ani tyto, měl by mít povinnost činit rozhodnutí ve prospěch a v nejlepším zájmu opatrovance.
27. A. V případě sporu mezi opatrovancem a opatrovníkem by ve věci rozhodoval soud.
27. B. V případě sporu mezi opatrovancem a opatrovníkem by za opatrovance mohl jednat opatrovník a opatrovanec by měl právo napadnout takový právní úkon do 90 dnů u soudu.
28. Opatrovník by měl mít povinnost informovat opatrovance o všech záležitostech, které se ho týkají.

VI. EFEKTIVNÍ KONTROLA OPATROVNÍKA

29. Opatrovník by měl předložit vyúčtování každého majetkového právního úkonu, který učinil opatrovanci a zároveň soudu, a to jedenkrát ročně, vždy do konce března následujícího roku.

30. V odůvodněných případech by měl opatrovník předložit opatrovanci a soudu mimořádné vyúčtování. Mimořádné vyúčtování by měl opatrovník soudu předložit vždy na žádost opatrovance nebo soudu.

31. Opatrovanec by měl mít právo nahlížet do spisu, který je o něm a o aktivitách jeho opatrovníka, soudem veden.

32. Osoba omezená ve způsobilosti k právním úkonům se považuje za osobu plně způsobilou v řízení před soudem ve věci přezkumu aktivit opatrovníka soudem. Tato osoba může kohokoliv zmocnit, aby v těchto řízeních hájil její zájmy. Zájmy opatrovance může hájit i nezisková organizace.

33. Každý opatrovanec má právo podávat stížnosti v případě, že jeho/její opatrovník porušuje pravidla týkající se činnosti opatrovníků. Neziskové organizace pracující s duševně postiženými osobami, psychiatrickými anebo závislými pacienty, které jsou s opatrovancem v přímém spojení anebo poskytují služby hospitalizovaným anebo ambulantním pacientům jsou oprávněné podat stížnost i bez konkrétního zmocnění.

34. Další možnost: vymezit v zákoně úkony, ke kterým je vždy třeba souhlasu soudu, pokud by neplatila zásada, že opatrovance a opatrovník jednají společně a opatrovník nemůže činit rozhodnutí za opatrovance. např. rozhodnutí o umístění do ÚSP, provádění důležitých zdravotních zákroků, nakládání s nemovitým majetkem, apod.)

VII. ALTERNATIVY BEZ OMEZENÍ ZPŮSOBILLOSTI

35. V zákoně (OZ) by měla existovat možnost činit předběžná právní opatření, tato možnost by přitom měla být obecná, nevztahovat se nejen na některé vymezené právní úkony.

36. Zákon by měl počítat s existencí podporovaného rozhodování. Samotné podporované rozhodování může být upraveno zákonem (např. jako sociální služba) nebo nemusí.

37. V zákoně (OZ) by měla existovat možnost ustanovit opatrovníka pro určité úkony nebo skupinu úkonů, aniž by způsobilost k právním úkonům byla omezena, pokud by takové opatření bylo dostatečné k ochraně zájmů osoby. V takovém případě by opatrovník byl oprávněn činit úkony jenom společně s opatrovancem, to nebrání opatrovanci činit úkony samostatně.

VIII. PROCESNÍ ÚPRAVA

38. V řízení o způsobilosti k právním úkonům soud osobu, o jejíž způsobilost se jedná, vždy přizve na jednání a osobně vyslechne. Soud se musí s účastníkem řízení osobně seznámit i když není z objektivních příčin výslech možný.

39. Soud k posouzení nutnosti omezení způsobilosti k právním úkonům provede důkazy získané zejména na základě informací o životních podmínkách posuzované osoby, její schopnosti rozhodovat, na základě výslechu svědků, kteří znají posuzovanou osobu (soud vezme v úvahu možný konflikt zájmů) a skupiny odborníků (psychiatr, psycholog, sociální pracovník, člen neziskové organizace).

40. Osobě, které se řízení o způsobilosti k právním úkonům týká, musí být zajištěno efektivní právní zastoupení.

41. Pro řízení o způsobilosti k právním úkonům si může posuzovaná osoba zvolit právním zástupcem neziskovou organizaci pracující s duševně postiženými osobami, psychiatrickými anebo závislými pacienty.

IX. PŘECHODNÁ USTANOVENÍ

42. Osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům a omezené ve způsobilosti k právním úkonům před nabytím účinnosti tohoto zákona nabudou plnou způsobilost k právním úkonům 3 roky ode dne účinnosti tohoto zákona. O prodloužení omezení způsobilosti k právním úkonům nebo o novém omezení způsobilosti k právním úkonům může být rozhodnuto jen za podmínek uvedených v tomto zákoně, a to ve vztahu k přesně určeným záležitostem nebo okruhu záležitostí.